

SÜMMÂNÎ

(ö. 1915 [?])

Saz şairi.

Erzurum'a bağlı Narman ilçesinin Sâmikale köyünde dünyaya geldi. Doğum yılı çeşitli kaynaklarda 1860, 1861 ve 1862 olarak verilmektedir. Asıl adı Hüseyin olup babası Kasımoğulları'ndan Hasan'dır. Sümmânî'nin çocukluğu köyünde çobanlıkta geçti. On bir yaşında iken rüyasında pîrler elinden içtiği bâde ile "bâdeli âşık" olduğu bir koşmasındaki, "Okudum harfini zihnim bulandı / Yaralarım göz göz oldu sulandı / Baktım çar etrafa kadeh dolandı / Nûş ettim pîrlerin bâdesin tek tek" dörtlüğünden anlaşılmaktadır. Aynı koşmada pîrlerin kendisine abdest aldırıp iki rek'at namaz kıldırıldığını, mahlasının "Sümmânî" ve sevgilisinin Gülperi adlı bir güzel olduğunu söylediklerini belirtir.

Sümmânî'nin kişiliğinin oluşması ve âşık olarak şöhret bulmasında yetiştiği çevrenin önemli tesirleri vardır. Büyük âşıkların yetiştiği Erzurum ve yöresi, Sümmânî'nin hem âşık hayat tarzını benimsemesini hem de Âşık Erbâbî gibi bir ustanın çırağı olarak sanatın inceliklerini öğrenip âşık fasıllarına katılmasını sağladı. O da diğer saz şairleri gibi diyar diyar gezerek sanatını icra etti. Kafkasya, Kırm, İran, Afganistan ve hatta Hindistan'ı dolaştığı rivayet edilmektedir. Gittiği yerlerin tanınmış âşıkları olan Çıldırılı Âşık Şenlik, Sezâî, Nihânî, Zülâî, Celâlî, Muhibbî, Zuhûrî gibi âşıklarla fasıllara katıldı, zaman zaman bu âşıklarla atışmalar yaptı. Doğu Anadolu âşık edebiyatı Çıldırılı Âşık Şenlik ve Sümmânî çevresinde önemli gelişmeler gösterdi.

Sümmânî'nin vefat yılı da tartışmalıdır. 1912, 1914 ve 1915 gibi farklı yıllar veril-

mekle beraber genel kanaat 1915 yılında (5 Ocak ?) öldüğü yolundadır. Mezarı Sâmikale'dedir. 1972 yılından beri zaman zaman Narman'da ve Sâmikale'de Sümmânî şenlikleri düzenlenmekte, bu şenliklerle çeşitli âşıklar yanında üniversite çevrelerinden bilim adamları da katılmaktadır. Sümmânî üç evlilik yapmış, Melek, Sabiha ve Feride adındaki hanımlarından beşi erkek, ikisi kız yedi çocuğu olmuştur. Erkek çocuklarından Ali Rızâ ve Şehâbeddin, Sümmânî daha hayattayken ölmüştür. Diğer erkek çocukları Şevki, Fahri ve Zâbit'tir. Torunları Hüseyin Sümmanoğlu ve Nusret Toruni, Sümmânî'nin kurduğu âşık kolu içinde yer alıp âşıklık sanatını halen sürdürmektedirler. Hüseyin Sümmanoğlu Şevki'nin, Nusret Toruni ise Fahri'nin oğludur.

Sümmânî'nin şiirlerini büyük ölçüde koşmalar oluşturur. Şair üzerine Hayrettin Rayman'ın yapmış olduğu doktora çalışmasında 225 koşma, otuz yedi semâî, beş destan, yedi atışma, aruz vezniyle gazel, musammat, müstezad ve divan nazım biçimleriyle yazılmış dokuz şiir yer almaktadır (bk. bibl.). Dili Karacaoğlan, Pîr Sultan Abdal ve Dadaloğlu'na göre ağır, Erzurumlu Emrah'a göre daha sadedir. Sümmânî, Türk halk şiirinin özelliklerini şiirlerinde başarılı şekilde yansıtmıştır. Lirik ve âhenkli söyleyişi, atasözü ve deyimlerle mahallî kelimeleri şiirlerinde kullanması, halk tarafından beğenilip sevilmesini sağlamıştır. Şiirleri günümüzde de başta Erzurum olmak üzere Erzincan, Kars, Artvin, Gümüşhane ve Bayburt yörelerinde ilgi görmektedir ve "Sümmânî ağzı" adı verilen bir ezgi eşliğinde söylenmektedir. Ünlü saz şairlerine özenerek aruz vezniyle yazdığı az sayıdaki şiirde başarılı sayılmaz. Halk şairlerinin hemen hepsinde bulunan kafiye ve vezin kusurları Sümmânî'de de görülür. Sümmânî'nin şiirlerinin konusunu büyük ölçüde aşk, ayrılık, hasret, ölüm, tabiat, din, zamandan şikâyet, bazı tarihî ve mahallî olaylar oluşturmaktadır. Özellikle aşk temasını işlediği koşmalarında oldukça başarılıdır. Muhtemelen hemşehrisi Emrah'tan etkilenmesi sonucu dinî-tasavvufî şiirleri genellikle öğüt niteliğindedir. Tabiat ise Sümmânî'nin şiirlerinde daha çok dağlarla yer alır. Sümmânî aynı zamanda içinde önemli âşıklar bulunmayan bir âşık kolunun kurucusudur.

BİBLİYOGRAFYA :

Âşık Sümmânî Divanı (der. K. R. B), İstanbul 1944; Murat Uraz, *Âşık Sümmânî ile Gülperi*, İstanbul 1937; Nesip Yağmurdereli, *Sümmânî: Hayatı ve Şiirleri*, İstanbul 1939; Haşim Nezihi Okay, *Âşık Sümmânî*, İstanbul 1959; Mehmet Kardeş, *Meşhur Saz Şairi Âşık Sümmânî*, İstanbul 1963;

a.mif., *Sümmânî Bibliyografyası*, Ankara 1982; Hayrettin Rayman, *Âşık Sümmânî: Hayatı, Edebî Şahsiyeti, Şiirleri ve Şiirlerinin Tahlili*, [basık yeri ve tarihi yok]; Muhan Bali, "Sümmânî Üzerine Düşünceler", *V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Halk Edebiyatı Sektörün Bil-dirileri*, Ankara 1997, I, 73-79; Abdülkadir Erkal, *Narmanlı Âşık Sümmânî: Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1998; Nurettin Albayrak, *Sümmânî*, İstanbul 2001; a.mif., *Ansiklopedik Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 2004, s. 31; Z. Fahri Findikoğlu, "Sümmânî'ye Dair", *Halk Bil-gisi Haberleri*, IV, İstanbul 1934, s. 25-27; Yusuf Ziya Öztürk, "Sümmânî'yi Anarken", *Köz*, I/2, Erzurum 1979, s. 30-33; "Sümmânî", *TDEA*, VIII, 76-77.

NURETTİN ALBAYRAK

SÜMÛT

(السموط)

Yedi muallaka kasesini ifade eden bir terim (bk. MUALLAKÂT).

SÜNBUİL EFENDİ CAMİİ

(bk. KOCA MUSTAFA PAŞA CAMİİ ve KÜLLİYESİ).

SÜNBUİL SİNAN

(سنبل سينان)

(ö. 936/1529)

Halvetiyye tarikatının Sünbüliyye kolunun kurucusu.

Merzifon'da doğdu. Asıl adı Yüsf Sinan'dır. Sünbüil lakabı ona şeyhi Cemâl-i Halvetî tarafından verilmiştir. Babasının adı (Kayabeyoğlu Ali) dışında ailesi hakkında bilgi yoktur. Hayatına dair bilinenlerin önemli bir kısmı, halifelerinden Yâkub Efendi'nin oğlu Şeyh Yüsf Sinâneddin'in *Menâkıb-ı Şerif ve Tarikatnâme-i Pîrân* adlı eserinde babasından naklen verdiği bilgilere dayanmaktadır. Sünbüil Sinan ilk öğrenimini memleketinde yaptıktan sonra İstanbul'a giderek medrese tahsiline başladı. Devrin tanınmış âlimlerinden Efdalzâde Hamîdüddin'in talebesi ve ardından medrese tahsilî sırasında tasavvuf aleyhtarı olarak bilinen Sünbüil Sinan, bir arkadaşı vasıtasıyla tanıştığı Halvetiyye tarikatının ana kollarından Cemâliyye'nin piri Cemâl-i Halvetî'ye intisap ederek tasavvuf yoluna girdi. Üç yıl süren seyri sülûk döneminden sonra hilâfet aldı ve irşad göreviyle Mısır'a gönderildi. Koca Mustafa Paşa Dergâhı'nda irşad faaliyetini sürdüren Cemâl-i Halvetî hacca gitmek ama-

Sümmânî'nin Erzurum'un Narman İlçesi Sâmikale köyünde ki mezarı

çıyla İstanbul'dan ayrılırken Sünbül Sinan'a haber gönderip kendisinin de hacca gelmesini istediğini bildirdi. Cemâl-i Halvetî yolda vefat edince (899/1494) bu buluşma gerçekleşmedi. Sünbül Sinan, hac dönüşü şeyhinin vasiyeti gereği İstanbul'a dönerek kızı Safiye Hatun'la evlendi ve Koca Mustafa Paşa Dergâhı'nda postnişin oldu. Bir rivayete göre Cemâl-i Halvetî hacca giderken onu İstanbul'a çağırıp kızıyla evlendirmiş, postuna oturtuktan sonra hacca gitmek için yola çıkmıştır. 899 (1494) yılından vefatına kadar, kendi adıyla anılacak olan Koca Mustafa Paşa Dergâhı'nda irşad faaliyetini sürdüren Sünbül Efendi cuma günleri Ayasofya ve Fâtih camilerinde vaaz verdi, vaazların ardından derişleriyle Halvetî devranı icra etti. Yavuz Sultan Selim yaptırdığı caminin açılış merasimi sırasında vaaz etme görevini ona verdi. Bu onun padişah nezdindeki itibarını göstermektedir. Hulvî, Sünbül Sinan'ın Yavuz Sultan Selim'le ilişkileri konusunda ayrıntılı bazı rivayetleri nakletmektedir.

Sünbül Efendi'nin devran uygulaması ulemâ ve meşâyih arasında tartışmalara sebep oldu. İstanbul kadısı Sarıgörez Nûreddin Efendi'nin, devran zikri yapan derişlerin yakalanıp cezalandırılması için bir şikâyetnâme yazarak tasdik için Şeyhülislâm Kemalpaşazâde'ye gönderdiği, şeyhülislâmın Sarıgörez'in şikâyetnâmesini tasdik ettiği, Sünbül Sinan'ın bu fetvayı

önlemek için Kemalpaşazâde'nin inanıp güvendiği Şeyh Yavsi Zâviyesi şeyhi Mehmed Efendi'yi devreye sokması üzerine şeyhülislâmın fetvayı uygulamaktan vazgeçtiği kaydedilmektedir. Bu olaydan önce Sarıgörez ile Sünbül Efendi arasında bir münazara cereyan ettiği, şeyhin ilmî dirayet ve mânevî nüfuzu karşısında Sarıgörez'in yenilgiye uğradığı belirtilmektedir (Öngören, s. 375-376).

II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim ve Kanûnî Sultan Süleyman dönemlerini idrak eden Sünbül Efendi, Muharrem 936'da (Eylül 1529) vefat etti. Cenaze namazı Fâtih Camii'nde Kemalpaşazâde tarafından kılınıldı ve dergâhının hazîresine defnedildi. Türbesi İstanbul'un en önemli ziyaretgâhlarından biridir. Ölümüne düşürülen birçok tarihten bazıları şunlardır: "Eyledi bostân-ı zühdün sünbülü me'vâya azm"; "Cânına Sünbül Sinân'ın Fâtiha"; "Üstâd-ı aşk." Hüseyin Vassâf, Şeyhülislâm Kemalpaşazâde'nin onun vefatı dolayısıyla söylediği tarih manzumesinin çini üzerine yazdırılıp türbeye konulduğunu belirtir ve, "Nûr ola Sünbül Sinân'ın kabri hep" tarih mısraıyla biten sekiz beyitlik bu manzumeyi eserine kaydeder (*Sefîne-i Evliyâ*, III, 375). Sünbül Efendi'nin vefatından sonra yerine Merkez Efendi postnişin olmuş, Sünbül Efendi'ye nisbet edilen Sünbülüyye, Merkez Efendi ve diğer halifeleri tarafından yaygınlaştırılmıştır. Yâkub Germiyânî, Cem Şah Efendi, Akşehirli Cemal Efendi, Maksud Dede, Kefeli Alâeddin Ali, Çavdarlı Şeyh Ahmed Dede onun halifeleri arasında zikredilebilir (bk. SÜNBU'LİYYE).

Eserleri. 1. *Risâletü't-tahkikiyye*. Sünbül Sinan bu eserinde devranın kâfir oyununa benzetilmesine, ona raks denilmesine şiddetle karşı çıkmakta, cahil ve mutaassıp kişilerin Arapça ve Türkçe risâleler kaleme alarak raksın haram olduğunu iddia etmelerinin yanlış kanaatlerinin neticesi olduğunu belirtmektedir (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 1761). Müellifin bu eserin birer nüshasını devrin ulemâsına gönderdiği kaydedilmektedir. 2. *Risâle Der Hakk-ı Zikr ü Devrân*. Bir önceki eserin Türkçe özetidir. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunan bir nüshasının sonunda (TY, nr. 3868) Zenbilli Ali Efendi'nin risâlede anlatılan konuların doğruluğuna dair bir fetvası yer almaktadır. 3. *Risâletü etvârî's-seb'a*. Seyrû sülûk mertebelerinden bahseder (Süleymaniye Ktp., Bağdatlı Vehbi Efendi, nr. 2073/2). 4. *Tarikatnâme* (İÜ Ktp., İbnülemin, nr. 2956). 5. *Risâle fi deverâni's-sûtiyye* (Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efen-

di, nr. 3602). Bursalı Mehmed Tâhir, Sünbül Sinan'ın bazı ârifâne ilâhileri bulunduğunu kaydeder. Şiirlerinden iki örnek *Sefîne*'de yer almaktadır (III, 376-377). "Gel ey sâlik diyem bir söz ki hakır" mısraıyla başlayan on beyitlik bir ilâhisi bestelenmiş ve tekkelerde âyin sırasında okunagelmıştır. Bu ilâhi, Cebbarzâde Ârif Bey tarafından *Miftâh-ı Hısn-ı Hazâin-i Rahmâniyye* adıyla şerhedilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Taşköprizâde, *eş-Şekâik*, s. 369; Yûsuf b. Ya'kûb, *Menâkıb-ı Şerif ve Tarikatnâme-i Pîrân ve Meşâyih-i Tarikat-ı Aliyye-i Halvetiyye*, İstanbul 1290, s. 32-46; Mecdî, *Şekâik Tercümesi*, s. 372; Atâi, *Zeyl-i Şekâik*, II, 372; Hulvî, *Lemezât-ı Hulviyye* (haz. Mehmet Serhan Tayşî), İstanbul 1993, s. 445-449; Ayvansarâyî, *Hadikatü'l-cevâmi'*, I, 229-231; Harîrîzâde, *Tibyân*, II, vr. 144*; Osmanlı Müellifleri, I, 78; Tomar-Halvetiyye, s. 59-62; Nazif Velikâhyaoğlu, *Sünbülüyye Tarikatu ve Kocamustafapaşa Külliyesi*, İstanbul 1999, s. 173-179; Reşat Öngören, *Osmanlılar'da Tasavvuf*, İstanbul 2000, s. 54-57, 373-377; Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ* (haz. Mehmet Akkuş - Ali Yılmaz), İstanbul 2006, III, 361-393; Tahsin Yazıcı, "Fetihten Sonra İstanbul'da İlk Halvetî Şeyhleri: Çelebi Muhammed Cemaleddin, Sünbül Sinan ve Merkez Efendi", *İstanbul Enstitüsü Dergisi*, sy. 2, İstanbul 1956, s. 87-113; a.mlf., "Sünbülüyye", *İA*, XI, 236-238; Emel Esin, "Merkez Efendi (H. 870/1465 Sıraları-959/1551) ile Şah Sultan Hakkında Bir Haşiye", *TM*, XIX (1980), s. 65-91.

HÜR MAHMUT YÜCER

SÜNBU'LE

(bk. MUHAYYER-SÜNBU'LE).

SÜNBU'LİYYE

(السنبلية)

Halvetiyye-Cemâliyye tarikatının
Sünbül Sinan'a
(ö. 936/1529)
nisbet edilen kolu.

Sünbül Sinan'ın, Sadrazam Koca Mustafa Paşa tarafından 1486'da cami ve tekkeye dönüştürülerek Cemâl-i Halvetiyye tahsis edilen Koca Mustafa Paşa Külliyesi'nde şeyhi Cemâl-i Halvetî'nin yerine geçerek irşad faaliyetine başlamasıyla Sünbülüyye kuruluş sürecine girmiştir. Koca Mustafa Paşa Külliyesi, İstanbul'da ilk Halvetî tekkesi olması bakımından Halvetiyye'nin İstanbul'daki diğer bütün kollarınca tarikatın âsitânesi kabul edilmiştir. Osmanlılar'ın son dönemlerinde yazılan tekke listelerinde Sünbülî Âsitânesi'nden başlanarak sıralamaya gidildiği görülmektedir. Sünbül Sinan'ın tarikat silsilesi Sünbül

Sünbül Sinan Efendi Türbesi ve türbedeki sandukası - Kocamustafapaşa / İstanbul

